

BALTIŠKA MUZIKA – NAUJAS VARDAS MUZIKOS SCENOJE

AUSTĖ NAKIENĖ

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas

Straipsnio objektas – alternatyvios kultūrinės bendruomenės, jų narių kūrybiškumo apraiškos, šiuolaikinio folkloro stilistikos ir estetikos kristalizacija. Šie reiškiniai aprašomi remiantis asmeniniais stebėjimais, taip pat garso įrašais ir publikacijomis internete (straipsniais, interviu, skelbimais, vaizdo medžiaga).

Darbo tikslas – išsiaiškinti, kaip alternatyvių kultūrinių bendruomenių kūrybiniai ieškojimai pereina į plačiai visuomenei skirtą kultūrą, kaip šiuolaikinio folkloro atlikėjų ir vadybininkų pastangomis kuriamas naujas vardas – baltiška muzika, ateityje galbūt tapsiantis prekiniu ženklu.

Tyrimo metodai – aprašomasis, lyginamasis, socialinio konteksto tyrimas.

Žodžiai raktai: šiuolaikinis folkloras, alternatyvi kultūra, socialinis kontekstas, muzikos pramonė, įvaizdžio kūrimas.

„Baltiška muzika“ – mažai žinomas pavadinimas, jo dar nepamatysite rinkdamiesi kompaktines plokšteles muzikos įrašų parduotuvėse. Jis dar nespėjo tapti prekinio ženklu, todėl kyla klausimas, ką gi jis reiškia. Lingvistai baltais vadina rytiniame Baltijos jūros krante gyvenančias tautas, kalbančias viena iš indoeuropiečių kalbų grupių. Šiai grupei priklauso dvi gyvosios kalbos – lietuvių ir latvių – ir viena išnykusi – prūsų. Tačiau politikai ir žurnalistai tokiu pačiu terminu vadina 1990 m. nepriklausomybę atkūrusias ir 2004-aisiais į Europos Sąjungą įstojusias tautas – lietuvius, latvius ir estus. Moderniuosius baltus vienija ne jų kilmė, bet naujoji istorija, dabarties kartų patirti išgyvenimai. Taigi terminas *baltiška muzika* gali būti suprantamas dvejopai: kaip baltiškai kalbėjusių ir tebekalbančių tautų tradicijas tęsianti muzika ir kaip Baltijos šalyse užgimusi, moderniųjų baltų praeitį ir dabartį atspindinti kūryba*.

* Kadangi šiais laikais tautos ir kultūros glaudžiai susijusios, baltiškos muzikos geografinę erdvę ir tautinę tapatybę sunku apibrėžti. Renginiuose ir leidiniuose „baltiška“ gali būti vadinama lietuvių, latvių, o kartais ir estų muzika, šiam reiškiniui gali būti priskirta ir Karaliaučiaus krašto muzika, susijusi su prūsų paveldu, ar Baltarusijos grupių atliekama muzika, susijusi su bendra lietuvių ir baltarusių praeitimi.

Kalbamasis terminas panašus į pasaulio muzikos scenoje įsigalėjusį terminą *keltiška muzika*. Juo taip pat nusakoma ir archajiška, keltų kilmės muzikantų grojama, ir šiuolaikiška, įvairių tautų grupių atliekama „keltiško stiliaus“ muzika (Avramecs 2000). Panašumas turbūt neatsitiktinis: tiek baltai, tiek keltai priešistorės laikais gyveno didesniame plote negu šiandien, deja, jie ir toliau nyksta, kalbančių jų kalbomis dėl įvairių priežasčių vis mažėja. Todėl tradicinė muzika yra labai svarbi, ji gali padėti išlaikyti tautinę tapatybę. Baltiškos muzikos atlikėjai ir vadybininkai seka keltų pavyzdžiu ir siekia, kad nuo Baltijos krantų ataidinti muzika klausytojams pasidarytų atpažįstama, asocijuotųsi su mūsų žeme, istorija, mitologija ir kitais dalykais. Dėl to įdomu pasižiūrėti, kaipgi kristalizuojasi šios muzikos estetika, jai būdinga stilistinė įvairovė, simbolių ir ženklų sistema.

Pirmą kartą su lietuviška daina įžengti į pasaulio muzikos sceną pabandyta 1999 m. „Eurovizijos“ konkurse. Jame dainininkė Aistė Smilgevičiūtė atliko autentišką lietuvių liaudies dainą „Strazdas“, aranžuotą kompozitoriaus Lino Rimšos. Deja, nors profesionaliai aranžuota ir savitai padainuota, ši daina liko neįvertinta, konkurso žiūrovai skyrė jai vos kelis balus. Tada ir paaiškėjo, kad apie baltiško folkloro savitumus publika nedaug težino. Kilo ir dar viena mintis – jei mūsų dainos nežinomos, galime pateikti jas kaip retenybę. Juk daugelis anksčiau atrastų pasaulio muzikos stilių taip išpopuliarėjo, kad ėmė skambėti nebe egzotiškai, o įprastai, todėl pasaulio muzikos kūrėjams reikia vėl ieškoti ko nors negirdėto. Mūsų dainos gali tapti jų atradimu.

Baltiškos muzikos savitumai

Prie Baltijos gyvenančios tautos vadina savo žemę dainų kraštu, nes seniau kaimuose dainos skambėjo nuo ryto iki vakaro, lydėjo žmogų nuo gimimo iki mirties. Visos trys tautos – lietuviai, latviai ir estai – labai didžiuojasi savo senovinėmis dainomis: sutartinėmis, džiugiomis ir runomis. Nors XXI a. šios dainos nebeskamba laukuose, jas galima išgirsti per Vilniuje, Rygoje ir Taline vykstantį festivalį „Baltica“ ir kitus folkloro renginius bei festivalius.

Senujų dainų melodijos pasižymi gana archajiškais bruožais: jos yra siauros apimties, viršutinis melodijos atramos tonas nutolęs nuo žemutinio tono vos tercijos, kvartos ar kvintos intervalu. Manoma, kad senųjų dainų muzikinė raiška tokia santūri todėl, kad praėjusių šimtmečių dainininkams rūpėjo ne tiek melodijų grožis, kiek dainuojamų žodžių prasmė. Paprastos, gerai žinomos melodijos turėdavo tik padėti prisiminti ir tinkamai sudėlioti žodžius. Šiandien daugelio dainų tekstai nebėra aktualūs, kai kurie juose minimi dalykai netgi nesuprantami, tačiau santūri senųjų melodijų muzikinė raiška klausytojams vis dar daro stiprų įspūdį. Archajiška melodika jiems atrodo graži, atitinkanti šiuolaikinius estetinius idealus (Račiūnaitė-Vyčinienė 2000).

Senujų dainų kūrėjos ir atlikėjos dažniausiai būdavo moterys, tyrinėtojai pastebi, kad net istoriniai įvykiai dainose būdavo atpasakojami ne į karą išjojančių vyrų, bet juos išlydinčių ir jų laukiančių moterų požiūriu. Dainose išlikusi moteriška patirtis ir jos raiška tebėra labai svarbi, galima tarti, kad šiltas, sodrus moters balsas yra

„baltiškos muzikos“ skiriamasis ženklas. Šių dienų folkloro koncertai neįsivaizduojami be moterų balsų, talentingos dainininkės – lietuvė Veronika Povilionienė ar latvė Ilga Reizniece – scenoje yra ne vien liaudies dainų atlikėjos, bet ir simbolinės figūros, ypatingų galių turinčios tradicijos saugotojos. Publiką pakeri jų balsuose girdimos ne vien jų pačių, bet ir ankstesnių moterų kartų patirtos gyvenimo nuoskaudos ir džiaugsmo prošvaistės, jų skleidžiamas moteriškumas yra daug gilesnis už stereotipinę populiariosios kultūros moteriškumą.

Du svarbūs baltiškos muzikos bruožai – archajiškos sandaros melodika ir feministinė pasaulejauta – susijungia šiuolaikinėje sutartinių atlikimo tradicijoje. Sutartinės, šiaurės Lietuvoje išlikusios polifoninės giesmės, sulaukia didelio susidomėjimo: vienus domina imantri sutartinių polifoninė sandara, joms būdinga kelių skirtingų tekstų ir melodijų samplaika, kitus traukia sinkretiškas muzikos ryšys su šokiu, galimybė perteikti savitą polifoninę sandarą choreografinėmis figūromis. Tradicinius dainavimo ir šokimo būdus nuolat tobulina patyrusių ir tik pradedančių sutartinių atlikėjų grupės. Šios giesmės įkvepia ne vieną šiuolaikinio folkloro kūrėją ar aranžuotoją, sutartinių polifonija yra tarsi *ars antiqua*, kurią transformuojant, galima sukurti *ars nova*.

Šiuolaikinėse kompozicijose, kuriose susilydo folkloras, rokas ir elektroninė muzika, greta balsų girdimi ir tradiciniai muzikos instrumentai: kanklės, skudučiai, dūdmaišis, smuikas. Tembrų paletę papildo kitų pasaulio šalių instrumentai: *tabla*, *tampura*, *didjerido*, ksilofonai. Kaip žinome, muzikavimas liaudies instrumentais ir atlikimo meistriškumas – tai sritis, kurioje tradiciškai reikšdavosi vyrai. Dėl to manytina, kad ir šiuolaikinio folkloro kompozicijose skambantys instrumentų garsai simbolizuoja vyriškąjį pradą. Šis pradas taip pat kitoks, nei šiuolaikinėje kultūroje gyvuojantis vyro įvaizdis. Jame dera viduramžių kario stiprybė ir šių dienų jaunatviška jėga, kurią išreiškia senovinius signalus trimituojantys ragai bei daudytės, taip pat griausmingi „baltiški“ saksofonai, būgnai ir gitaros.

Liaudies instrumentais muzikuojantys vyrai paprastai išsiskiria įvairumu ir išradingumu, jie geba meistriškai groti daugeliu instrumentų. Kanklėmis, smuiku ir kitais instrumentais griežia ir dainuoja lietuvių muzikantas Evaldas Vyčinas, įvairių instrumentų garsais ir dainomis klausytojus žavi latvis Valdis Muktupavelas. Šie išskirtiniai muzikantai yra pateikę daugybę inovacijų, kurios pamažu tapo šiuolaikinės tradicijos dalimi, jas perėmė ir kiti atlikėjai. Daugybę kūrybinių idėjų folkloro judėjimui yra padovanojęs garsus džiaz muzikantas Petras Vyšniauskas. Jis pirmasis pabandė suderinti pastovios sandaros liaudies melodijas su improvizuojamais muzikos intarpais ir sutaikyti skirtingiems muzikos stiliams būdingus skambesio atspalvius, pavyzdžiui, švelnų lietuviškos birbynės tembrą su šiurkščiau skambančiu saksofono tembru. Jo atrasti ir išbandyti deriniai šiandien jau tapo „baltiškos muzikos standartais“.

Taigi baltiškos muzikos atpažįstamieji ženklai gali būti atėję iš senų senovės, tačiau gali būti sukurti ir praėjusiame dešimtmetyje. Ženklu gali būti senos moters dainuojama rugiapjūtės daina, pasižyminti visais senojo sluoksniu liaudies melodijoms būdingais bruožais. Tačiau jaunajai klausytojų kartai ne mažiau reikšmingi ir iš folkdziaz ar folkroko atėję ženklai: birbynės ir saksofono melodijų pynė ar su-

tartinės dainavimas pritariančiomis gitaromis. Jaunimui folkloras – tai ne vien muzika, gyvavusi kaimo aplinkoje. Savita baltiška muzika gali būti sukurta ir mieste, pagrindinėje įrašų studijoje. Jų mėgstama muzika ne vien tradicinė, ji gali būti ne tik „gyva“, bet ir elektroninė, ne vieno tradicinio stiliaus, bet polistilistinė, jos audinyje senosios melodijos gali būti jungiamos su įvairiausiais šiuolaikinės muzikos sluoksniais.

Baltiškos muzikos estetiką kuriančios bendruomenės

Modernaus folkloro stiliškumą ir estetiką kuria įvairių bendruomenių nariai: džiazų ir roko muzikantai, pagoniškos religijos išpažinėjai, gotų kultūros atstovai. Prie šio proceso prisideda ir regioninę tapatybę saugantys žemaičiai, aukštaitiai, ir išnykusios tautos paveldą gaivinantys prūsai. Visos išvardytos bendruomenės nedidelės, todėl visi jų nariai yra svarbūs ir matomi, kiekvienas jų prisideda prie bendruomenės pasaulėjautos ir meninės raiškos kūrimo.

Pasak Johno Shepherd, „socialumas skleidžiasi tiek privačioje individualios savimonės erdvėje, tiek išoriniame bendros elgsenos pasaulyje. <...> Interpretuojant kito raiškos simbolius galima tik spėlioti, ką jis mąsto ir išgyvena. Tad žmonių sąveika yra begalinis žaidimas, tiriant vienas kito „tikrumą“ – taip siekiama užsitikrinti tapatumą“. Vaizdais ir garsais perteikiamos reikšmės yra kintančios, jas nuolat interpretuoja suvokėjai. „Mažose grupėse sąveikaujama tiesiai, šią galią stengiamasi paskirstyti daugmaž tolygiai, nes visi tokių grupių nariai pajėgia ir išreikšti, ir interpretuoti simbolius“ (Shepherd 2008).

Kurdami savitą muzikinę raišką, bendruomenių nariai atskleidžia skirtingus tradicinės muzikos aspektus. Džiazo muzikantų kompozicijose liaudies melodijos dažnai nuskamba kaip pokštai, improvizavimas jų temomis būna tarsi žaidimas, tuo tarpu kitų bendruomenių nariai senosiose melodijose bando išgirsti paslaptingesnes gaidas, pasinerti į meditacinę nuotaiką. Neapsistodami prie geriau žinomo džiazų ir roko muzikantų gyvenimo būdo, toliau pasistengsime plačiau nušviesti šiuolaikinių pagonių, gotų ir naujųjų prūsų bendruomenių pasaulėjautą.

Nors vyraujanti religija Lietuvoje yra katalikybė, nemažai žmonių norėtų grįžti prie senojo savo protėvių tikėjimo. Lietuva buvo apkrikštyta tik XIV amžiuje, tada buvo uždrausta atlikinėti apeigas prie šventų medžių, šaltinių, aukoti seniesiems dievams, tačiau dar keletą šimtmečių šalia krikščioniškų religingumo formų gyvavo ir senojo tikėjimo relikvai. Naujųjų pagonių bendruomenė stengiasi šiuos relikvus surinkti ir iš jų vėl atkurti išsklaidytą visumą.

Prigimtinė religija remiasi ne teologija, pažiūrų sistema, bet ritualų atlikimu ir tam tikra praktika, kuri iš šalies gali atrodyti kaip gyvenimo būdas. Šios religijos išpažinėjai švenčia kalendorines šventes, stebi kiekvienu metų laiku vykstančius gamtos pokyčius ir stengiasi pajusti šių pokyčių grožį. Atlikdami šventines apeigas, jie siekia ištrūkti iš esamojo kasdieniško laiko ir atsidurti amžinajame laike. Pasak jų, stebėdami saulės patekėjimą, prausdamiesi veidą rasa ar stovėdami po ąžuolu, jie išgyvena tokį pat šventumo pojūtį, kaip kiti žmonės meldamiesi bažnyčioje (Ramauskaitė 2004).

Kadangi senoji religija neturi šventojo rašto, protėvių išminties semiamasi iš liaudies dainų, sakmių ir tikėjimų. Kai kurie folkloro kūriniai laikomi šventais: liaudies dainos pagoniškose apeigose atliekamos kaip šventos giesmės. Pagonių bendruomenei folkloras yra ne praeities atgyvena, bet gyvas dalykas. Jos nariai savaip aiškina liaudies dainų tekstus ir atkuria senuosius muzikavimo būdus. Savo įsitikinimus jie išreiškia ir vaizdiniais simboliais, puošiasi archeologiniais papuošalais: segėmis, žiedais, antkaklėmis, drabužius puošia magiškais saulės, mėnulio, vandens ir ugnies ženklais.

Gatmeldžiai naujus žmones įtraukia į savo būrį senoviniu būdu: draugai pakviečia savo draugus, susitikimo vietą ir laiką pasako žodžiu. Tačiau yra ir dar vienas būdas daugiau sužinoti apie prigimtinių tikėjimą, tai – internetas. Interneto svetainėje www.romuva.lt galima susirasti artimiausią bendruomenę – romuvą ir prie jos prisidėti. Kaip minėta, senosios religijos rekonstravimas yra kūrybiškas, todėl dalyvavimas bendruomenėje jaunimui labai patrauklus.

Kita į praeitį atsisąjęs ir todėl folkloru besidominti bendruomenė – gotai, jie šiek tiek skiriasi nuo pirmiau aprašytosios. Pagonišką dvasią geriausiai išreiškia žalia spalva, simbolizuojanti vidinę stiprybę ir gyvybingumą, o gotų charakterio bruožus simbolizuoja juoda spalva, kuri gali reikšti daug ką: uždaramą, paslaptinę, magišką galią, taip pat prislėgtumą, baimę, destruktiją. Ši bendruomenė kviečia pabūti prieblandoje ir sužinoti, koks grožis slypi tamsoje.

Rudens, žiemos ir pavasario renginiuose gotai mini įvairius istorinius įvykius. Norėdami kuo geriau pajusti ryšį su praeitimi, jie pasirenka apleistus pastatus, juos savitai apšviečia ir pripildo paslaptinių muzikos garsų. Vasarą gotiškos muzikos gerbėjai renkasi į pirmąją gamtoje vykstantį festivalį „Mėnuo Juodaragis“. Šiame festivalyje susiduria sena ir nauja, autentiška ir moderni, jo dalyviai kviečiami interpretuoti magiškų galių išlaikiusį folklorą, pasitelkiant visą savo energiją ir intuiciją. Archajiškas folkloras traukia gotiškos muzikos kūrėjus kaip paslaptinę protėvių pasaulį, galintis suteikti jų kūrybai išskirtinumo. Subkultūrai prijauniantys kompozitoriai dažniausiai derina folklorą ir elektroninę muziką: keisti dainų ir pasakų fragmentai pasigirsta jų sukurtoje muzikoje lyg prisiminimai iš pasąmonės gelmių.

Gotų jaunimas lankosi interneto svetainėje www.dangus.net, ten gali sužinoti apie artimiausius renginius, peržiūrėti nuotraukas, perskaityti naujų kompaktinių plokštelių anotacijas ir t. t. Dar stipriau nei žodinė informacija lankytojus veikia svetainės vaizdinė raiška, kuri labai svarbi juodąją eleganciją išsiskiriančiai bendruomenei. Patekę į šią interneto svetainę, lankytojai gali pasijusti tarsi atsidūrę savo svajonių epochoje – kompiuterizuotuose viduramžiuose. Kadangi XXI a. jaunimas savo gyvenimo neišsivaizduoja be šiuolaikinių technologijų, praėjusių epochų gyvenimo modernizavimas jiems atrodo savaime suprantamas.

Baltų praeitimi gyvenantys žmonės gali pasirinkti ir dar vieną įvaizdį – prisidėti prie prūsų bendruomenės. Dar prieš keletą metų atrodė, kad Ordino nukariauta prūsų tauta seniai išnykusi, jos palikuonys asimiliuoti. Tačiau dabar internete ėmė burtis žmonės, kurie norėtų atgaivinti prūsų kalbą, minėti XIII a. įvykusio didžiojo prūsų sukilimo metines, pastatyti prūsų gyvenvietės maketą ir t. t. Kaip interneto svetainė

nėje *www.romuva.lt* rašo Inija Trinkūnienė, „netiesa, neva tautos miršta – nė viena tauta niekad neišnyksta taip, kad nebūtų įmanomas jos atgimimas. <..> Užteko atsirasti internetui, ir štai prūsai „pasipylė“ iš visų pasaulio kampų. Kol kas, žinoma, per mažai tokių žmonių, kad būtų galima svajoti atkurti iš jų tautą. Bet jų jau pakankamai daug, kad būtų galima pareikšti apie potencialiai jau egzistuojančią išsklaidytą prūsų etninę grupę“ (Trinkūnienė 2002).

Kai dar nebuvo interneto, gyvavo tik prūsų kalbos ir istorijos tyrinėtojus būręs klubas „Prūsa“, jo nariai skaitydavo paskaitas, rengė publikacijas. Lingvistų ir istorikų tyrinėjimai buvo ir yra mokslinis pagrindas, kuriuo remiamasi kuriant šiuolaikinių prūsų tapatybę. Dabar šis klubas turi savo svetainę *http://home.alphalink.com.au/~wolf/prussia/*. Joje galima sužinoti svarbiausius Prūsijos istorijos įvykius, taip pat atsiversti atkurtos prūsų kalbos žodyną bei gramatiką ir pabandyti suprasti šia kalba parašytus tekstus, o gal net tarp savęs bendrauti prūsiškai. Iš internete publikuotų pranešimų sužinome, kad Lietuvoje yra apie šimtas prūsų, jie įrašyti į Lietuvos etninių mažumų sąrašą. Ši mažuma labai šiuolaikiška, tarptautinė, Lietuvoje gyvenantys ir prūsais besijaučiantys asmenys palaiko ryšius su Latvijoje, Lenkijoje, Vokietijoje, Rusijoje ir kitur įsikūrusiais asmenimis.

Folkloro grupė „Kūlgrinda“ 2005 m. išleido prūsų kalba atliekamų dainų plokštelę „Prūsų giesmės“, papuošusi viršelį trijų svarbiausių prūsų dievų – Pikuolio, Perkūno ir Patrimpo atvaizdais. Pasak etnomuzikologės Dalios Urbanavičienės, grupė rėmėsi žinojimu, kad dalis prūsų, gelbėdamiesi nuo kryžiuočių, pabėgo į Lietuvą, ir jų dainos galėjo įsilieti į lietuvišką tradiciją. Dėl to buvo pasirinktos įvairių Lietuvos regionų dainos, kurių tekstuose atsekami istoriniuose šaltiniuose aprašyti prūsų religijos ir mitologijos bruožai, ir išverstos į prūsų kalbą (Urbanavičienė 2006). Tai dainos, kuriose vaizduojamos saulės ir mėnulio vestuvės, dangiškoji šeima, vėlių kelionė į pomirtinį pasaulį. Jos ne sumodernintos, bet atvirkščiai – archajizuotos, dainuojamos šiurkščiais balsais, senoviniais dainavimo būdais.

Pasiklausius ansamblio atliekamų dainų, kyla klausimas: kiekgi tokia rekonstruota muzika tikra? Ar dainos iš lietuviškų virto prūsiškomis jas išvertus? Turbūt apie senosios prūsų tradicijos tąsą kalbėti neverta (prielaida, esą kai kurių jos relikto išliko lietuvių kultūroje, labai miglota). Todėl rekonstrukcija vertinga ne kaip senosios kultūros tąsa, bet kaip šiuolaikinės, visai naujos prūsų bendruomenės savastis, jos narių kūrybinės vaizduotės išraiška.

Apibendrinant baltų kultūra besidominčių bendruomenių aprašymą, reikia paminėti, kad šios bendruomenės yra glaudžiai susijusios. Kai kurie žmonės priklauso kelioms alternatyvioms kultūroms, o bendruomenių lyderius gerbia ne tik bendraminčiai, bet ir platesnės kultūrinės aplinkos dalyviai. Glaudų bendruomenių tarpusavio ryšį rodo sėkmingi jų bendri projektai: koncertai, leidiniai.

Baltiškos muzikos įvaizdžio kūrėjai

Naujųjų pagonių, gotų ir prūsų ieškojimai nelieka vien jų pačių nuosavybe, jų atrastas folkloro ir dabarties sąsajas, pamėgtus simbolius tuoj pat pastebi renginių

sumanytojai ir muzikos įrašų leidėjai. Plačiai visuomenei skirta kultūra nuolat ieško naujų vertybių alternatyvioje kultūroje. Renginių organizatoriai siekia suvienyti jaunimo kūrybinį polėkį ir audiovizualinių medijų galią, kad naujos ir savitos kultūros formos būtų kuo plačiau paskleistos. Verta paminėti baltiškos muzikos įvaizdžio kūrėjo Ugniaus Liogės tekstą, skelbtą festivalio „Mėnuo Juodaragis“ interneto svetainėje www.mjr.lt. Renginio minties nusakymas skamba tarsi baltiškos muzikos manifestas:

Mėnuo Juodaragis pristato šiuolaikinę baltų kultūrą naujoje šviesoje. Tai ir pagarba tradicijai, ir iš jos išplaukianti naujų menų šventė. Kūrybinė baltiškosios pasaulėžiūros ir estetikos kalvė, kur susitinka sena ir nauja, autentiška ir modernu, juoda ir balta, prasminga ir spontaniška. <...>

Negėstanti nuojauta verčia ieškoti. Kažkur čia – srovėje, medžiuose, po velėna, liepsnų šokyje, mūsų genetinėje sekoje. <...>

Šaltos Istorijos lūpos vargu ar bepasakys ką nors naujo. Moksliniai terminai ir archeologų atradimai vargu ar atskleis Paslapties plazdenimo grožį. Vargu ar surasime savo Protėvių šviesą klastinguose metraščių labirintuose. Bet neapleidžia tikėjimas, kad esminius Didžiosios Legendos fragmentus galime atkurti ir kitaip – daug stipriau – savo Krauju ir Mintimi (Liogė 2004).

kasmetinis 9 neofolk darkwave festivalis
MĖNUO JUODARAGIS

DANGUS
M Ė N U O J U O D A R A G I S

prie Kernavės : Lietuva

2005.08.26-28 ✱

Hybryds (be) :: Romowe Rikoito (pru) :: Kratong (pru)
 :: Kūlgrinda :: Aistė & Skylė :: Wejdas :: Girmų Giesmės :: Dónis ::
 Šova :: Pievos :: Sala :: Alymystė (fin) :: Neverdice (fin) :: Sovijus
 :: Ensemble sp :: Goetheanum :: Andaja :: Lauxna Lauksna ::
 Driezhas :: Drama :: The Fungal Kingdom (usa)
 :: Gy5 :: Linoja :: Dvi Mudvi ::
 DJs :: Android :: Daimon :: Neofolk :: Plix :: Smetona :: ir kiti

*** bilietis skaičius ribotas
 3 dienų bilietas - 45 Lt / 50 Lt
 vienos dienos bilietas - 25 / 20 / 10 Lt
 vaikams iki 12 m. nemokamai

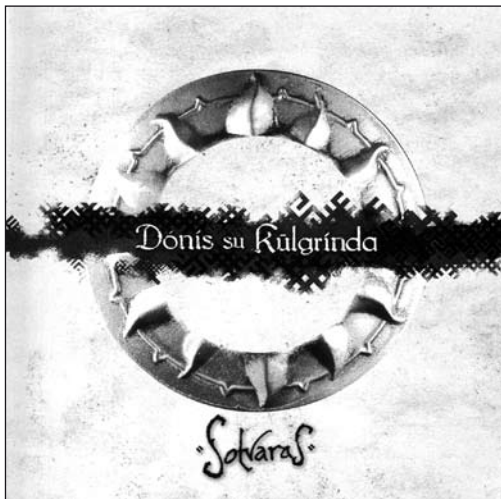
*** mitykingoje sodyboje -
 stovykla palapinėms, pirtys, laukai, vanduo
 3 nepaprastos dienos ir naktys....

www.mjr.lt

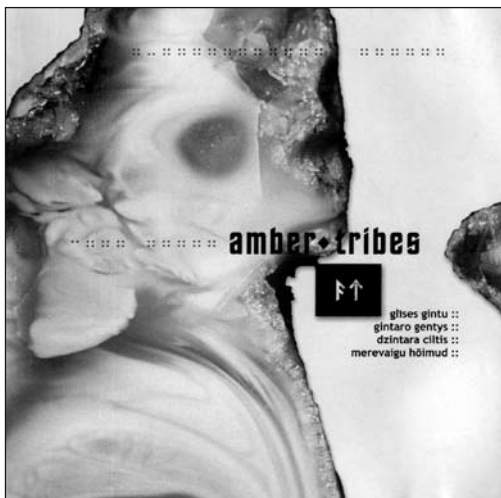
Logos: JSC, HORN, RENAULT, EB, studija KINEMA, M, D, ferrum, and others.

Festivalio „Mėnuo Juodaragis“ skelbimas. www.mjr.lt

Šiais žodžiais jauni kūrėjai kviečiami daryti viską, kad praeitis taptų dabartimi, panaudoti šiuolaikines technologijas taip, kad jos išplatintų svarbiausius pranešimus tarsi genties būgnai. Garsioje knygoje „Kaip suprasti medijas“ Marshallas McLuhanas pastebi, jog „pasąmoningose radijo gelmėse skamba genties ragų ir senovinių būgnų aidai“. Ir ši medija, ir garso įrašų pramonė tvirtai suvienija visuomenę, „sutraukia pasaulį iki kaimo dydžio, tačiau nehomogenizuoja kaimo kvartalų“, atvirkščiai – gali sužadinti senąją atmintį, atgaivinti vietos kalbas ir tarmes, regioniškumą (McLuhan 2003). Medijų galią ir bando pasibalnėti baltiškos muzikos vadybininkai, siekdami išgarsinti kylančią muzikos bangą savo regione, o gal ir platesnėse erdvėse.

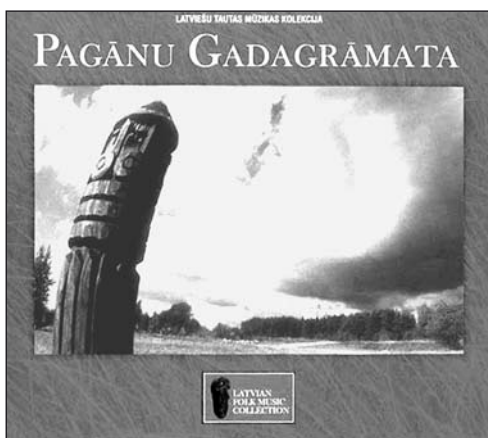
Folkloro ir elektroninės muzikos plokštelė „Sotvaras“. www.dangus.net

Su baltų praeitimi susijusios muzikos rinktinė „Gintaro gentys“. www.dangus.net

Jau yra išleista nemažai kompaktinių plokštelių, kurių klausantis nekyla abejonių, jog baltiška muzika atrado savo veidą. Tai Donio ir „Kūlgrindos“ „Sotvaras“ (2003), Donio albumas „Bite lingo“ (2006), grupės „Žalvarinis“ albumai „Žalio vario“ (2005) ir „Folk n'Rock“ (2008), grupės „Atalyja“ – „Močia“ (2004), „Keisto folkloro grupės“ „Aleliumai loda“ (2007). Išleistos ir kelios konceptualios rinktinės, kaip antai: „Gintaro gentys / Amber tribes“ (2004), „Sutartinių pynė“ (2008), kurių visuma ir detalės palieka klausytojams neišdildomą įspūdį. Visos šios plokštelės patraukia ne tik savitu muzikos stiliumi, bet ir įsimintina vaizdine raiška, jų viršeliai papuošti saulės ir mėnulio ženklais, žalvario papuošalais, gintaro amuletais, juostų raštais. Ši atributika labai svarbi – iš jos taip pat galima atpažinti baltišką muziką.

Pasidomėję postmodernaus latvių folkloro plokštelėmis, pastebėjome, kad jos kalba tomis pačiomis sąvokomis ir vaizdiniais: grupių ir albumų pavadinimai taip pat susiję su senąja religija ir mitologija, viršeliuose subtiliai sukomponuoti tautodailės elementai ir pirmapradės gamtos vaizdai. (Žr. latvių leidyklos „Upe“ (www.upe.lv) išleistas plokštelės: grupės „Jauns mēness“ „Garastā-

Šiuolaikiškai aranžuoto latvių folkloro plokštelės
www.upe.lv

kis įtikti vartotojams. Tai, kas alternatyvių kultūrų atstovams yra vidinio gyvenimo išraiška, savo darbo profesionalams – tikrai rinkodara.

Subkultūrų kuriamas baltiškos muzikos įvaizdis savitesnis už oficialų, nes oficialių institucijų užsakytas įvaizdis paprastai būna standartinis: valstybės kultūra pristatoma kaip moderni ir patraukli investuotojams bei turistams, jį kuriant pamiršamos tautinės nuoskaudos ir praeities ilgesys. Pogrindyje vykstančios baltiškos dvasios paieškos yra konservatyvesnės, prieštaringesnės, tačiau ir gilesnės, kūrybiškesnės.

Kitą vertus, bendradarbiavimas su aukštesnėje hierarchinėje pakopoje įsitvirtinusiomis kultūros organizacijomis yra žingsnis į priekį, padedantis savo plotmėje veikiančioms bendruomenėms išvengti marginalizacijos. Toks pat būtinas žingsnis ir standartizacija – vaizdinių ir muzikinių simbolių supaprastinimas, dalies jų reikšmių atsisakymas. Kaip žinoma, muzikos pramonė susilpnina simbolių ryšius su juos sukūrusia bendruomene, gilius šaknis turinčius daugiaprasmius simbolius paverčia lengvai įsimenamais ir suvokiamais ženklais. Todėl daina ar instrumentinė melodija, kuri tautines tradicijas puoselėjančiam žmogui yra didžiausia vertybė, pasaulio kul-

voklis“ (1997), grupės „Ilgi“ plokštelės „Saules meita“ (1998) ir „Ne už vienu dienu“ (2006), Ugio Praulinio albumą „Pagānu Gadagrāmata“ (1999), dvi rinktines „A touch of Latvian folk music“ (1, 2002; 2, 2008).

Šiuolaikinio folkloro leidybos dažniausiai imasi iš alternatyvios kultūrinės aplinkos kilę žmonės, tačiau pripažinimą pelniusių folkloro grupių kūryba susidomi ir su subkultūromis nesusiję vadybininkai. *Folk, rock, pop* ir kitų stilių muziką po savo sparnu pagaliau priglobė pirmiau vien tik akademinę muziką viešinę Lietuvos muzikos informacijos centras. Jo sukurtame interneto puslapyje www.mxl.lt, skirtame ne vien Lietuvos, bet ir užsienio vartotojams, galima rasti profesionaliai parengtos informacijos apie šiuolaikinio folkloro kūrėjus ir atlikėjus, susipažinti su ryškiausiais folklorizmo stiliais. Žinoma, oficialios institucijos parengtame tinklalapyje viskas atrodo kitaip: tiesioginį kontaktą keičia atsiribojimas, įsijautimą – numatymas, folkloro pomėgį – jo toleravimas, saviraišką – sie-

tūros vartotojui tampa tik kažkokį keistą tautinį atspalvį turinčia muzika, o apsaugą teikiantis ir laimę nešantis amuletas – tik lipduku, leidybiniu ženklu ar emblema. Tačiau tai neišvengiama, norint, kad „baltiška muzika“ įsitvirtintų pasaulio muzikos scenoje.

Apibendrinimas

Lietuvoje ir kitose Baltijos šalyse vyksta folkloro transformacijos, kurias lemia visuomeniniai pokyčiai ir šiuolaikinės technologijos: kaimo aplinkoje gyvavęs folkloras įsilieja į miesto kultūrą, tampa muzikos pramonės dalimi.

Šiuolaikinio folkloro stilistiką ir estetiką kuria alternatyvios kultūrinės bendruomenės, jų narius traukia ne tik folkloro kultūrinės gelmės – mitiniai įvaizdžiai, archajiška poetika ir melodika, bet ir stipresnis tautiškumo, kūrybiškumo, vyriškumo ir moteriškumo pajautimas. XXI a. kuriama baltiška muzika aiškiai skiriasi nuo ankstesnių kartų dainininkų ir muzikantų atliekamos muzikos, tačiau ji taip pat yra autentiška, jos garsiniai simboliai ir ženklai – dabarties kartų baltiškos savimonės ir kūrybiškumo išraiška.

Naujųjų pagonių, gotų ir prūsų ieškojimai nelieka vien šių bendruomenių nuosavybe, juos pastebi muzikos leidėjai ir koncertų rengėjai. Naujos baltiškos muzikos formos pirmiausia pateikiamos kaip eksperimentinės, jų leidybos imasi subkulturoms prijaunantys vadybininkai. Pripažintas šiuolaikinio folkloro grupes jau vertina, viešina, remia ir kiti kultūros organizatoriai, tikėdamiesi, jog ši muzika sudomins ir patrauks užsienio klausytojus.

Baltijos šalių folkloro modernizavimas yra patraukli veikla, šiek tiek primenanti kompiuterinį žaidimą. Tai ypač akivaizdu stebint, kaip baltų kultūros įvaizdis kuriamas internete. Virtualioje erdveje trokštami dalykai pateikiami kaip tikri: seniai išnykusi tradicija vėl atgyja, o dabarties kūryba atrodo nepaprastai įvairi ir išradinga. Šiuo metu baltiška muzika pasirengusi peržengti nacionalinių valstybių ribas ir nuskambėti pasaulio muzikos scenoje. Tik nežinia, kaip ji nuskambės, – ar kaip laukų ir miškų ramumoje skambančios dainos aidas, ar kaip Baltijos griautinis.

LITERATŪRA

- Avramecs Boriss, Muktupāvels Valdis 2000. *Pasaulio muzika*, Vilnius, p. 125–127.
- Liogė Ugnius 2004. *Mėnuo Juodaras: mintis*, prieiga per internetą: <www.mjr.lt/arc/mjr2004/htm/lt_mintis.htm>
- McLuhan Marshall 2003. *Kaip suprasti medijas: Žmogaus tęsiniai*, iš anglų kalbos vertė Daina Valentinavičienė, Vilnius, p. 286–295.
- Račiūnaitė-Vyčienė Daiva 2000. *Sutartinių atlikimo tradicijos*, Vilnius, p. 212–214.
- Ramanauskaitė Egidija 2004. *Subkultūra: Fenomenas ir modernumas: XX a. pabaigos Lietuvos subkultūrinių bendrijų tyrinėjimai*: [Monografija], Kaunas, p. 129–144.
- Shepherd John 2008. Muzika kaip kultūros tekstas, kn.: *Muzika kaip kultūros tekstas*: Naujosios muzikologijos antologija, sudarytoja Rūta Goštautienė, Vilnius, p. 177–180.

Trinkūnienė Inija, Trinkūnas Jonas 2002. *Atsiliepkite, prūsai! Asmenims, kildinantiems save iš prūsų arba tapatinantiems save su prūsais*, prieiga per internetą: <[http:// www.romuva.lt](http://www.romuva.lt)>

Urbanavičienė Dalia 2006. Iš šukių – „Prūsų giesmės“, *Šiaurės Atėnai*, sausio 14, Nr. 2 (781), p. 10.

THE BALTIC MUSIC AS A NEW NAME ON THE MUSICAL STAGE

AUSTĖ NAKIENĖ

Summary

The *Baltic music* is still hardly a popular name; it can not yet be noted while picking CDs at the musical records shops. In terms of linguistics, the Balts are peoples inhabiting the Eastern shores of the Baltic Sea, speaking the two surviving Baltic languages, i.e. Lithuanian and Latvian, and an extinct one – Prussian. Yet politicians and journalists use the same term to define the three nations that regained their independence in 1990 and joined the EU in 2004, i.e. Lithuanians, Latvians and Estonians. The modern Balts are united by their modern history and the experiences lived out by the contemporary generations, rather than by their origins. Therefore the term *Baltic music* can be understood similarly to the *Celtic music*, used to describe both archaic and modern compositions.

At present, the culture managers work to make the Baltic music known amongst the listeners across the globe, while its performers struggle to create its original aesthetics, its peculiar stylistic variety and system of signs and symbols. The stylistics and aesthetics of the modernized folklore is crystallized by communities fostering alternative forms of cultural expression; the folk melodies form the prime subject of interest for the jazz musicians, practitioners of the pagan religion, representatives of the Gothic culture, and descendants of the extinct Prussian people. Leaving aside a rather well-known life style of the jazz musicians, this article attempts at considerably more detailed elucidating of world views and attitudes of other alternative communities.

The findings of the new pagan groups, the revivers of the Gothic and Prussian cultures can hardly stay property of these communities alone; instead, the ties between folklore and modernity discovered by them and their favorite symbols are quickly noticed by organizers of various events and publishers of musical records. Modernizing folklore of the Baltic countries seems kind of an attractive game to its performers and managers, not unlike a certain computer game. This is particularly evident when observing the shaping of the Baltic cultural image on internet. The desired things are presented as real ones in the virtual space: the long extinct traditions are revived, while modern compositions seem incredibly ingenious and varied.

The popular mass culture keeps searching for new values in the alternative culture. Still, the image of the modern Baltic culture created by the alternative communities is much more interesting than the official one, because the image ordered by official institutions is usually a standard one: it aims at emphasizing the modern character of the state and enhancing its attractiveness to businessmen and tourists, while its creation involves forgetting the historical grievances and nostalgias of the past. The underground searching for the Baltic spirit is a rather more conservative process, but also a much more deep and controversial one, thus attracting interest of the folklore researchers.

Gauta 2008-04-18